

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

Uitwerking NWO-strategienota 2007-2010

Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen

Vastgesteld 23 maart 2006

Hoe geeft het Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen vorm aan de in de NWO-strategienota 2007-2010 geformuleerde beleidslijnen? In alle drie beleidslijnen (ruimte voor onderzoekers, wetenschap voor de samenleving en bundeling van krachten) kunnen de geesteswetenschappen een natuurlijke en prominente rol spelen. Het beleid van het gebiedsbestuur is erop gericht om in samenspraak met het onderzoeksveld, de disciplineoverlegorganen en de Raad voor de Geesteswetenschappen van de KNAW (RGW) én in interactie met maatschappelijke actoren te bereiken dat de geesteswetenschappen deze rol ook nemen.

De voornemens en wensen van het gebiedsbestuur zijn in onderstaand schema puntsgewijs samengevat.

Ruimte voor onderzoekers

- Krachtige voortzetting van vernieuwingsimpuls en vrije competitie voor programmatisch onderzoek. Honoreringspercentage van minstens 30%. Dat vereist een accres van M€ 9 per jaar.
- Opheffing per 2006 van instrumenten *wetenschappelijke bijeenkomsten* en *internationalisering onderzoekscholen*. Instelling van instrument *internationalisering*, met als doel meer focus en massa in het veld en verhoogde internationale slagkracht en zichtbaarheid van de Nederlandse humaniora.
- Herinrichting van instrument *Investerings Middelgroot*, met als doel *verwezenlijking* van een aantal thematisch georganiseerde of disciplinebrede infrastructurele initiatieven in 2010. Voor omvangrijke investeringen is structureel M€ 3 nodig.

Bundeling van krachten

- Een leidende rol van het gebiedsbestuur bij de verwezenlijking van nieuwe omvangrijke programma's: Culturele Dynamiek, Maatschappelijk Verantwoord Innoveren en Creatieve Industrie. Actieve bijdrage van het bestuur aan de totstandkoming van Conflict, Levensloop en Hersenen en Cognitie. Dat vereist een accres van M€ 5 per jaar.
- Verwezenlijking van één Nationaal Research Initiatief in de geesteswetenschappen.
- In het kader van het Eranet HERA: realisatie van twee transnationale onderzoeksprogramma's in 2008.

Wetenschap voor de samenleving

- Uitbouw en vernieuwing van samenwerkingsverbanden met departementen en maatschappelijke organisaties. Aandacht voor maatschappelijke vragen in thematische programma's. Bevordering van consortiumvorming tussen kennisinstellingen en maatschappelijke partijen met het oog op de smartmix.
- Bevordering van kennisbenutting, en van bewustzijn daarvan in het veld.
- Handhaving van de eis van een op het programma toegespitst plan voor kennisbenutting voor elk onderzoeksprogramma.
- Jaarlijkse organisatie van een activiteit gericht op het brede publiek.

Visie en ambitie NWO-Geesteswetenschappen

De geesteswetenschappen zijn van onschatbare waarde voor de Nederlandse, Europese en mondiale kennissamenleving. Dat demonstreren ze juist in tijden van groeiende sociale, economische en culturele complexiteit en onzekerheid. Onderzoek in de geesteswetenschappen is essentieel voor een beter begrip van taal, cultuur, godsdienst en geschiedenis van verschillende bevolkingen en bevolkingsgroepen en draagt daarmee bij aan een beter inzicht in de vorming van culturele identiteit. Met het brede palet aan invalshoeken en benaderingen dat kenmerkend is voor het gebied, voorzien de geesteswetenschappen in de menselijke behoefte aan duiding van hetgeen in de wereld gebeurt. Van een kennisparadox is in de geesteswetenschappen geen sprake; de resultaten van geesteswetenschappelijk onderzoek komen als vanzelfsprekend in de maatschappij terecht.

Het geesteswetenschappelijk onderzoek in Nederland is ingebed in internationale context en houdt zich bezig met internationale leidende wetenschappelijke vragen, als vragen naar identiteit van (groepen) mensen of de oorsprong van de menselijke taal. Het Nederlands geesteswetenschappelijk onderzoek is van hoge kwaliteit en op bijv. het terrein van de taalkunde mondiaal toonaangevend. NWO speelt daarin een belangrijke rol. Met ongeveer één vijfde van de onderzoeksmiddelen in de geesteswetenschappen is de tweede geldstroom de drijvende kracht in het stimuleren van de wetenschappelijke kwaliteit en het initiëren van nieuwe ontwikkelingen in dit gebied.

Missie

Het gebiedsbestuur heeft tot taak om de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek op geesteswetenschappelijk terrein te stimuleren en nieuwe ontwikkelingen in dit onderzoek te initiëren en te bevorderen, in het bijzonder door het toewijzen van middelen op basis van landelijke competitie. Verder heeft het tot taak de overdracht van kennis van de resultaten van dat onderzoek naar de maatschappij te bevorderen.

In de aanwending van middelen streeft het gebiedsbestuur naar een zo goed mogelijke balans tussen onderzoek dat is geïnspireerd door wetenschappelijke nieuwsgierigheid (of voortkomt uit specifieke behoeften van bepaalde vakgebieden) en onderzoek dat mede wordt ingegeven vanuit een maatschappelijke vraagstelling. Het gebiedsbestuur zet 75% van de gebiedsmiddelen uit in vrije, niet onderwerpgebonden competitie en 25% in thematische onderzoeksprogramma's. In die themaprogramma's werkt het gebiedsbestuur samen met andere gebieden en externe medefinancierende partners. Naast wetenschappelijke spelen maatschappelijke vragen een rol in de totstandkoming van deze programma's.

De uitgangspunten van het beleid van het gebiedsbestuur zijn:

- Kwaliteit: het gebiedsbestuur financiert uitsluitend onderzoek van zeer hoge kwaliteit. Het doet dat door een landelijke competitie en met beproefde beoordelingsprocedures, zowel ex ante als ex post. Het stimuleren van de kwaliteit van geesteswetenschappelijk onderzoek vraagt om afgewogen beleidsbeslissingen gebaseerd op een goede sterkte/zwakte analyse van het onderzoeksveld.
- Regie: het gebiedsbestuur is actief in het tot stand brengen van daadwerkelijke samenwerking tussen wetenschap en samenleving. Die samenwerking, voor de geesteswetenschappen vooral in de non-profit sector, wil het gebiedsbestuur bevorderen. De verdeling van schaarse middelen en de verantwoordelijkheid voor de hele kennisketen vereisen keuzes en regie.
- Focus en massa: Door nationale, en op programmaniveau internationale, coördinatie streeft het gebiedsbestuur ernaar de vereiste, op de geesteswetenschappen toegesneden focus en massa te stimuleren.
- Internationalisering: In toenemende mate zal in de komende jaren sprake zijn van internationale competitie. Het gebiedsbestuur acht het cruciaal dat het Nederlandse geesteswetenschappelijk onderzoeksveld daarop goed zal zijn toegerust en speelt een actieve rol in de voorbereiding op deze internationale competitie en in de versterking van internationale samenwerking.

Omgeving

Naast wetenschapsinhoudelijke ontwikkelingen binnen de geesteswetenschappen is sprake van een veranderende omgeving waardoor andere eisen aan de geesteswetenschappen worden gesteld. De wisselwerking tussen de geesteswetenschappen en hun omgeving is complex en dat geldt evenzo voor de bestuurlijke context waarin het gebiedsbestuur opereert.

Maatschappelijke ontwikkelingen:

- Kennissamenleving. De maatschappelijke omgeving is de laatste jaren steeds meer synoniem geworden met de term kennissamenleving. De geesteswetenschappen dienen daarin hun maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen en NWO kan dat stimuleren door in programmering de banden tussen geesteswetenschap en maatschappij te verankeren. In de komende planperiode zal het gebiedsbestuur op de ingeslagen weg voortgaan.
- Innovatie. In de discussie over innovatie is het accent in eerste instantie overwegend komen te liggen op bedrijvigheid in economische zin. Deze beperkte definitie zou kunnen leiden tot een verschil in waardering voor onderzoek gericht op economische valorisatie boven onderzoek dat een bredere maatschappelijke en/of culturele impact heeft. Wanneer men spreekt over innovatie acht het gebiedsbestuur het van fundamenteel belang dat er, behalve aandacht voor de economische en technologische aspecten, ook aandacht is voor de maatschappelijke en culturele aspecten van innovatie. Bovendien is het naar het oordeel van het gebiedsbestuur zaak om mogelijkheden te creëren om culturele en maatschappelijke innovatie als zodanig, meer dan tot dusver gebruikelijk, een duidelijke verankering te geven in het onderzoek. Hier liggen grote uitdagingen. Niet voor niets is kennisbenutting één van de centrale onderwerpen in de strategienota van NWO. In de door het gebiedsbestuur voorgestane brede benadering van dit begrip hebben de geesteswetenschappen veel te bieden. En het besef daarvan in andere sectoren is groeiend.

Wetenschappelijke ontwikkelingen: Voor de keuzes die het gebiedsbestuur maakt, zijn drie algemene wetenschapsinhoudelijke ontwikkelingen relevant: toenemende multidisciplinariteit van het onderzoek, de mogelijkheden en effecten van ICT en de toenemende internationalisering van het onderzoek.

- Multidisciplinariteit. Het gebiedsbestuur stimuleert mono- en multidisciplinair onderzoek. Beide dragen ieder op hun eigen wijze bij aan de bloei en ontwikkeling van de geesteswetenschappen en verdienen als zodanig ondersteuning. Wel constateert het gebiedsbestuur dat de geesteswetenschappen opvallend in beweging zijn, een trend die al eerder inzette, maar in de afgelopen jaren steeds zichtbaarder is geworden. Niet alleen vinden er in toenemende mate interessante ontwikkelingen plaats op het breukvlak van disciplines en over de grenzen van disciplines heen, ook blijkt dat wetenschappelijke en maatschappelijke vragen steeds vaker alleen beantwoord kunnen worden door onderzoekers uit verschillende disciplines bij elkaar te brengen en tot daadwerkelijke samenwerking te komen. Dit heeft onder andere geleid tot de opkomst van nieuwe vakgebieden, waarbinnen de geesteswetenschappen dikwijls een centrale rol vervullen. In zijn middelentoe wijzing houdt het gebiedsbestuur terdege rekening met deze wetenschapsinterne ontwikkelingen.
- ICT. Lange tijd heeft de discussie rond ICT gedraaid om de vraag hoe ICT binnen geesteswetenschappelijke disciplines kon worden ingezet: ICT als instrument bij bestaande vragen. Inmiddels is deze instrumentele benadering aangevuld met een wetenschapsinhoudelijke aanpak. Daarbij gaat het zowel om ICT als generator van nieuwe vragen binnen bestaande gebieden als om ICT als object van onderzoek. Met het eerste hangt nauw samen een proces van methodische vernieuwing dat hand in hand gaat met inhoudelijke verandering. Daarnaast spelen de geesteswetenschappen een vooraanstaande rol in het onderzoek naar veranderingsprocessen die het gevolg zijn van de integratie van ICT in de samenleving. Vooral waar het gaat om de ingrijpende gevolgen van ICT voor de cultuur van een samenleving is de inbreng van de geesteswetenschappen fundamenteel en complementair aan die van de technische en sociale wetenschappen.
- De trend tot internationalisering van onderzoek komt in alle tot de geesteswetenschappen behorende disciplines naar voren, zowel in de zin van een verschuiving van de aandacht in het onderzoek van

een nationale naar een meer transnationale invalshoek, alsook in de samenwerking van onderzoekers met vakgenoten in andere landen.

Bestuurlijke en politieke context:

➤ Bestuurlijk

Het gebiedsbestuur functioneert binnen diverse bestuurlijke contexten, binnen NWO als één van de acht gebiedsbesturen, binnen de academische geesteswetenschappelijke gemeenschap, binnen internationale verbanden.

De natuurlijke partners voor het gebiedsbestuur zijn de faculteitsbesturen, de onderzoekscholen, de KNAW/RGW en de disciplineoverlegorganen. Regelmatig overleg, onder meer in het Alfaberaad, is noodzakelijk om convergentie in de prioriteitstelling van de partners te bereiken.

➤ Wetenschappelijk veld

Het gebiedsbestuur is zich ervan bewust dat de universitaire omgeving sterk in beweging is. De introductie van de bachelor/master structuur, de koppeling van de masteropleiding aan de PhD-opleiding en de oprichting van graduate schools hebben, behalve implicaties voor het academisch onderwijs, ook gevolgen voor het wetenschappelijk onderzoek. Zo verandert door de opkomst van de lokale graduate schools de functie en positie van de onderzoekscholen. De geesteswetenschappelijke onderzoekscholen, verenigd in LOGOS, en de decanen, verenigd in DLG, hebben in goed overleg afspraken gemaakt over de samenwerking. De onderzoekscholen blijven een belangrijke netwerkfunctie houden en zijn, mede vanwege hun merendeels disciplinaire organisatie, voor het gebiedsbestuur een belangrijk aanspreekpunt.

➤ Internationaal

Bij een analyse van de relevante ontwikkelingen in de omgeving van NWO-Geesteswetenschappen kan niet voorbijgegaan worden aan de recente internationale wetenschapspolitieke ontwikkelingen, aangezien die mede het kader bepalen waarbinnen de geesteswetenschappen opereren, maar vooral ook omdat deze ontwikkelingen verdere kansen en uitdagingen bieden voor geesteswetenschappelijk onderzoek. De invulling van de European Research Area (ERA) krijgt steeds meer vorm. Er is sprake van de inrichting van een European Research Council (ERC), gericht op excellentie. Deze Europese competitie biedt onderzoekers in de geesteswetenschappen goede kansen, zoals recent is gebleken in de eerste twee EURYI-competities en in de ESF EUROCORES-programma's. Ook zal het zevende kaderprogramma (KP7) meer kansen bieden aan geesteswetenschappelijk onderzoek dan de voorgaande KP's. Voor het gebiedsbestuur liggen hier verschillende taken: in de eerste plaats het verschaffen van informatie aan onderzoekers over mogelijkheden en het stimuleren dat onderzoekers van die mogelijkheden gebruik kunnen maken door bijvoorbeeld middelen te verschaffen. Maar daarnaast heeft het gebiedsbestuur ook de taak om door samenwerking met zusterinstellingen van NWO in te spelen op de instrumenten die op de research councils zijn gericht en het beïnvloeden van de politieke besluitvorming ten aanzien van de inrichting van ERA en KP7. Onder meer met dit doel is het ERA-netwerk HERA (Humanities in the European Research Area) tot stand gekomen met NWO als coördinator.

Ruimte voor onderzoekers

Wetenschap staat of valt met goede onderzoekers. Het gebiedsbestuur ziet het dan ook als zijn belangrijkste taak om voldoende mogelijkheden te scheppen voor onderzoekers in de geesteswetenschappen. Bevorderen van excellent onderzoek en ruimte geven aan wetenschappelijk talent is en blijft de kernactiviteit van het gebied. Dat komt tot uiting in de beschikbaarstelling van het grootste deel van de gebiedsmiddelen voor de vrije competitie in Vernieuwingsimpuls en programmatisch onderzoek, maar ook in het faciliteren van de opbouw van een hoogwaardige infrastructuur voor de geesteswetenschappen.

Vrije competitie VI en programmatisch onderzoek

De belangrijkste instrumenten voor getalenteerde onderzoekers zijn de vernieuwingsimpuls en de vrije competitie programmatisch onderzoek. Beide staan garant voor de versterking van het geesteswetenschappelijk onderzoek in ons land. De Vernieuwingsimpuls is voor de geesteswetenschappen het belangrijkste onderdeel van de persoonsgerichte vrije competitie. De VI kan zonder meer een succes genoemd worden. Het gebiedsbestuur heeft in het bijzonder oog voor de honoreringskansen van vrouwen. Met de introductie van Rubicon en Mozaiek voor beginnende onderzoekers is het palet aan persoonsgerichte steunvormen compleet.

Voorbeeld kennisbenutting VI

Het project "The morphosyntactic development of children with a cochlear implant", gefinancierd uit de Vernieuwingsimpuls, levert kennis over het effect van een slakkehuis implantaat op de morphosyntactische ontwikkeling van ernstig dove, jonge kinderen (< 6 maanden).

Het programmatisch onderzoek is eveneens bijzonder succesvol. Het gaat hier om toekenningen in de orde van grootte van k€ 500 voor een aantal samenhangende projecten. Het instrument heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de structurering van het onderzoeksveld en aan het besef dat interdisciplinaire samenwerking vruchtbaar kan zijn. Het instrument vormt de voedingsbodem voor nieuwe ontwikkelingen in het thematisch onderzoek.

Voorbeeld kennisbenutting programmatisch onderzoek

Het programma De geschiedenis van de Indische Nederlanders, gefinancierd uit de steunvorm Programmatisch Onderzoek, heeft geresulteerd in een publieksboek over de lotgevallen van Nederlanders die op een of andere wijze zijn verbonden met het voormalige Indië. De persoonlijke invalshoek van het onderzoek leidde tot een nieuwe historische visie op dit onderdeel van de Nederlandse geschiedenis, én erkenning van de lotgevallen van de Indische gemeenschap in Nederland.

In beide instrumenten (in de VI met name Veni) staan de honoreringspercentages reeds enkele jaren ernstig onder druk. Het gebiedsbestuur bepleit dan ook uitbreiding van de middelen die hiervoor beschikbaar kunnen worden gesteld. Een honoreringspercentage in de vrije competitie van minimaal 30% is het streven. Dit vereist een accres van M€ 9.

Infrastructuur

De betekenis van hoogwaardige onderzoeksfaciliteiten voor de humaniora wordt alom erkend. Naast de klassieke infrastructuur zoals bibliotheken, archieven en musea gaat het voornamelijk om digitale infrastructuur. Hierbij moet dan vooral gedacht worden aan databases en digitale research tools, maar ook scholing van zowel beheerders als gebruikers is van belang. Omdat technische vernieuwingen instrumenteel zijn in de methodologische vernieuwing van de geesteswetenschappen, is het belang van goede infrastructuur veel breder dan wanneer alleen de voorzieningen zelf in ogenschouw worden genomen.

De beschikbare middelen voor de financiering van hoogwaardige onderzoeksfaciliteiten in de humaniora zijn zowel in Nederland als daarbuiten ontoereikend. Het gebiedsbestuur zal zich daarom in de komende strategieperiode sterk maken voor extra investeringen. Een accres van M€ 3 structureel voor omvangrijke investeringen in de geesteswetenschappelijke infrastructuur is nodig om de ambities waar te kunnen maken.

Voorbeeld kennisbenutting investeringen

Uit het project De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren, gefinancierd met een GW Investeringsubsidie, is een voor iedereen toegankelijke website voortgekomen over de Nederlandse taal en literatuur met literaire teksten, secundaire literatuur en aanvullende informatie als biografieën, portretten en hyperlinks.

Het bestuur zal daarbij aansluiting zoeken bij nationale en internationale ontwikkelingen. Op nationaal niveau wordt bij de vormgeving van het beleid rekening gehouden met de activiteiten van de Digital Archive and Networking Services (DANS), het nieuwe NWO/KNAW digitale data-instituut voor sociale en geesteswetenschappen. Het beleid van het gebiedsbestuur is er opgericht om door coördinatie en het streven naar synergie en complementariteit de komende jaren de infrastructuur voor de humaniora in brede zin aanzienlijk te versterken.

Coördinatie, synergie en complementariteit zijn ook de trefwoorden voor het G beleid op internationaal niveau. In het kader van het Humanities in the European Research Area (HERA) netwerk werkt NWO-G samen met de Europese partners aan de vormgeving van een Europese onderzoeksinfrastructuur voor de geesteswetenschappen. Dat hierbij afstemming plaatsvindt met de activiteiten die vanuit het European Strategy Forum for Research Infrastructure (ESFRI) spreekt voor zich.

Het gebiedsbestuur geesteswetenschappen heeft de laatste jaren een actief beleid gevoerd om de onderzoeksinfrastructuur voor Nederlandse humaniora via digitalisering van onderzoeksmateriaal een impuls te geven. Het nieuwe beleid bouwt voort op deze ontwikkelingen en ambieert deze op een hoger niveau te tillen. Het is de uitdrukkelijke ambitie van het bestuur om deze strategieperiode een aantal grote nationale initiatieven op het gebied van (digitale) geesteswetenschappelijke infrastructuur tot stand te brengen. Het instrument Investerings Middelgroot zal zo worden ingericht dat de benodigde focus en massa in het veld tot stand kunnen komen. Ook zet het bestuur actief in op extra middelen voor deze steunvorm.

Het bestuur wil, via de combinatie van startsubsidies en implementatiesubsidies een aantal grote, thematisch georganiseerde dan wel disciplinebrede infrastructurele initiatieven met een uitstraling voor de Nederlandse humaniora als geheel tot stand brengen. Uiteraard mag in dergelijke initiatieven de oriëntatie op de internationale ontwikkelingen niet ontbreken. Het is van belang om de sterke nationale positie van bijvoorbeeld de taalkunde en de sociaal economische geschiedschrijving op dit gebied te verstevigen en internationaal verder uit te bouwen. Daarnaast wordt gestreefd naar infrastructurele versterking over de gehele breedte van het geesteswetenschappelijk veld. In combinatie met extra aandacht voor het ontwikkelen van digitale research tools kunnen de Nederlandse humaniora zo hun bijdrage leveren aan vernieuwing binnen de geesteswetenschappen en internationaal een trekkersrol vervullen.

Internationalisering

Geesteswetenschap speelt zich in toenemende mate af in een internationale context. De trend tot internationalisering van onderzoek komt in alle tot de geesteswetenschappen behorende disciplines naar voren, zowel in een verschuiving van de aandacht in het onderzoek als in de samenwerking van onderzoekers met vakgenoten in andere landen. De Europese Commissie geeft met de Kaderprogramma's vorm aan een European Research Area (ERA) met onder meer de inrichting van een European Research Council. Ook de European Science Foundation (ESF) speelt een belangrijke rol in het

Europese onderzoekslandschap. Het netwerk van de humaniora omspannt uiteraard ook de rest van de wereld: Noord-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland, maar ook Azië, Zuid-Amerika en Afrika. De geesteswetenschappen kunnen bovendien bijdragen aan interactie met zogenaamde emergent economies (bijv. China en India), een speerpunt van het NWO-beleid.

NWO Geesteswetenschappen dient via kader- en voorwaardenscheppende initiatieven, zoals HERA maar ook als participierend lid van de ESF, de belangen van de Nederlandse geesteswetenschappen. Doel is het internationale onderzoeksklimaat voor de geesteswetenschappen te verbeteren en de subsidiemogelijkheden voor onderzoekers te vergroten. Het bestuur is ervan overtuigd dat internationale competitie en samenwerking kwaliteitsverhogend werken en dat schaalvergroting voor de humaniora vooral internationaal tot stand dient te komen. In dit licht moet ook de deelname aan diverse ESF EUROCORES programma's worden geplaatst.

Het gebiedsbestuur stimuleert internationalisering van de Nederlandse geesteswetenschappen op diverse niveaus: van het faciliteren van onderzoeksgroepen in de vrije competitie, naar beschikbaarstelling van financiële middelen gericht op het bevorderen van internationale samenwerking op het niveau van de (thema)programma's, tot aan meer geïnstitutionaliseerde vormen van samenwerking met zusterinstellingen (HERA, ESF) binnen en buiten Europa. Het gebiedsbestuur streeft naar synergie tussen diverse niveaus: de netwerken van individuele onderzoekers, de thematische onderzoeksprogramma's en de pan-Europese organisaties.

Het gebiedsbestuur start vanaf 2006 met een nieuw subsidie-instrument op het gebied van internationalisering. Doel is het tot stand brengen van meer focus en massa in het geesteswetenschappelijk veld en het verbeteren van de internationale slagkracht en zichtbaarheid van de Nederlandse humaniora. De huidige twee kleinschalige instrumenten worden opgeheven; uit een door het gebiedsbestuur verrichte portfolio-analyse van het instrumentarium is gebleken dat de toegevoegde waarde van deze instrumenten beperkt was.

In de themaprogramma's zetten de programmacommissies actief in op internationalisering door voor hun programma relevante initiatieven te ontplooiën. Het bestuur ondersteunt deze initiatieven middels het vrijmaken van een vast percentage van het programmabudget (= mainstreaming). Het gebiedsbestuur wil expliciet stimuleren dat lopende NWO-programma's zich ontwikkelen tot EUROCORES. Op die wijze wordt de voortrekkersrol van Nederlandse onderzoekers op terreinen waarop NWO programma's heeft, verder versterkt.

Voorbeeld kennisbenutting internationalisering

Het project The "Paper Museum" of the Academy of Sciences in St. Petersburg (ca. 1735-1765): A Unique Mirror of Russia's first Public Collection of Arts and Sciences, gefinancierd met een internationaliseringssubsidie, heeft geleid tot een bundeling van kostbare tekeningen van de wetenschappelijke collectie van Peter de Grote. De publicatie is ook verkrijgbaar als cd-rom.

NWO Geesteswetenschappen participeert samen met 14 andere Research Councils en de ESF in het ERA-NET HERA (Humanities in the European Research Area). Via dit internationale netwerk zullen door het uitwisselen van ervaringen verbeteringen gerealiseerd worden in de uitvoeringspraktijken van onderzoeksfinanciering, programmamanagement en kwaliteitsbeoordeling, specifiek voor de geesteswetenschappen. Met name de werkzaamheden rond de technieken voor de meting van impact en kwaliteit van geesteswetenschappelijk onderzoek en de opstelling van de referentie-index voor de humaniora zullen naar verwachting resultaten opleveren die in de Nederlandse praktijk van nut zullen blijken te zijn. Ook zal een aanzet gegeven worden tot het formuleren van een gezamenlijk pan-Europees onderzoeksbeleid voor de humaniora zowel qua thematiek als qua infrastructurele behoeften. HERA zal uitmonden in daadwerkelijke samenwerking in twee nieuwe transnationale geesteswetenschappelijke onderzoeksprogramma's (zie onder bundeling van krachten).

Bundeling van krachten

Wat betreft het wetenschapsinhoudelijk beleid concentreert het gebiedsbestuur zich op de ontwikkeling van grote multidisciplinaire onderzoeksprogramma's in samenwerking met andere gebieden en maatschappelijke partners. Met de thema's heeft het gebied krachtig en met succes vorm gegeven aan de wens en noodzaak tot sterkere sturing en meer focus en massa in het geesteswetenschappelijk onderzoek. Die regierol wil het gebiedsbestuur in de komende planperiode met kracht voortzetten. De belangrijkste nieuwe initiatieven in deze waarbij het gebied geesteswetenschappen de trekkersrol heeft, zijn in 2006 Culturele Dynamiek, een programma dat samen met MaG en WOTRO en diverse externe partners wordt ontwikkeld, en Maatschappelijk Verantwoord Innoveren waaraan alle gebieden en een aantal departementen bijdragen.

De ambities van G zijn echter veel meer omvattend en realisatie daarvan vereist een fiks accres. Een accres van minimaal M€ 5 per jaar is vereist om de intermediaire rol van het gebiedsbestuur goed te kunnen vervullen. De ervaring leert dat financiële inzet vanuit de gebiedsmiddelen in themaprogramma's een multipliereffect heeft.

Voorbeeld kennisbenutting stimuleringsprogramma

Uit het Drentse Aa project, onderdeel van het stimuleringsprogramma Bodemarchief in Behoud en Ontwikkeling, is een landschapsbiografie voortgekomen die Staatsbosbeheer gebruikt voor zijn landschapsbeleidsvisie op het Drentse Aa gebied.

Culturele Dynamiek

Een belangrijk nieuw thema is Culturele Dynamiek, een programma in ontwikkeling van G, MaG en WOTRO. Recente ontwikkelingen en gebeurtenissen wijzen op de problematiek van maatschappelijke en culturele integratie in veranderende samenlevingen: de opkomst van fundamentalistische groeperingen en transnationale of juist regionale bewegingen, de onlusten in Parijs en Sydney, het massale nee van kiezers tegen de Europese Grondwet. Ze leiden tot discussies over (nationale) identiteit, over gedeelde normen en waarden, over culturele achtergronden en illustreren de urgentie van breed wetenschappelijk onderzoek naar culturele dynamiek. Kennis van processen van culturele verandering vormt de sleutel tot de oplossing van een aantal urgente maatschappelijke problemen.

De focus van Culturele Dynamiek ligt op erfgoedvorming als dynamisch maatschappelijk proces dat cruciaal is voor de (her)definiëring van identiteiten van individuen, groepen en naties. Inzicht in dat complexe proces van erfgoedvorming in de westerse en niet-westerse wereld draagt in belangrijke mate bij aan oplossing van problemen rond de cohesie van de samenleving. Hoofdpijnen in het beoogde programma zijn burgerschap en identiteit; creatieve vormgeving en innovatie; intermedialiteit; populaire cultuur; en canonvorming.

Het draagvlak voor dit initiatief is groot, zowel in de wetenschappelijke wereld als daarbuiten. Gestreefd wordt naar het bijeenbrengen van een consortium van wetenschaps- en erfgoedinstellingen, culturele en maatschappelijke organisaties die een direct belang hebben bij onderzoek op dit terrein en die gezamenlijk het onderzoek vormgeven en dragen.

EMA/Maatschappelijk Verantwoord Innoveren

Van nieuwe technologische ontwikkelingen wordt veel verwacht: van verbeteringen van de kwaliteit van leven van individuele burgers en van de samenleving tot oplossingen voor mondiale problemen als veiligheid en voedselvoorziening. Voor het welslagen van technologische innovatie is de technologische ontwikkeling alleen echter niet voldoende. Parallel aan het technisch-wetenschappelijk onderzoek moet een verkenning naar de ethische en maatschappelijke aspecten van de desbetreffende innovatie worden ingebouwd. Op deze wijze kunnen problemen rond maatschappelijke consequenties, ethische dilemma's en acceptatie tijdig worden onderkend, en kan het innovatieproces tijdig worden bijgestuurd. Voorwaarde is wel dat een dergelijke verkenning altijd in interactie en samenwerking met de (beta-)technische wetenschappers wordt uitgevoerd.

Daarom werkt NWO aan de totstandkoming van een nieuw thema: Maatschappelijk Verantwoord Innoveren. Het accent ligt op: i) nieuwe technologieën en ii) technologische transitieprocessen, zoals die

zich afspelen in de gezondheidszorg, energievoorziening, vervoer en landbouw. Het onderzoek wordt geïntegreerd in het technologische ontwikkelingsproces. Daarom wordt nauw samengewerkt BSIK- en andere onderzoeksprogramma's. Het streven is te komen tot een consortium van universiteiten, de overheid en het bedrijfsleven. Aan dit nieuwe thema rond ethische en maatschappelijke aspecten van onderzoek en innovatie dragen alle NWO-gebieden bij; geesteswetenschappen is de trekker van het initiatief.

Creatieve industrieën

Creativiteit is een belangrijke productiefactor en een bron van productinnovatie: de kenniseconomie is bij uitstek een creatieve economie. In de creatieve industrieën liggen voor Nederland vele kansen, reden waarom het Innovatieplatform dit terrein heeft aangewezen als sleutelgebied. Meer ondernemerschap in de cultuursector en een betere benutting van cultuur en creativiteit door het bedrijfsleven zijn kerndoelstellingen (zie het rapport Cultuur en Economie van de ministers van OCW en EZ) en wetenschappelijk onderzoek kan daaraan een belangrijke bijdrage leveren.

Onder creatieve industrieën wordt een heel scala aan bedrijfstakken verstaan, van amusementsindustrie tot podiumkunsten, van multimedia en games tot architectuur en design, van industrieel ontwerp tot mode. De breedheid van het onderwerp brengt een baaierd van mogelijke onderzoeksonderwerpen met zich mee: de invloed van ICT op creatieve inhoud en ontsluiting van cultuur, de circulatie van culturele producten, multimedialiteit als factor in veranderende patronen van culturele consumptie, de rol van esthetiek, creativiteit als factor in innovatie, onderzoek naar belevingswaarde, business modellen, etc.

Dit thema biedt vele mogelijkheden voor samenwerking tussen geesteswetenschappen, technische wetenschappen, informatica en maatschappij- en gedragswetenschappen. Voor het geesteswetenschappelijk onderzoek kan het AHRC-programma Designing for the 21st Century als inspiratie dienen.

Hersenen en Cognitie

Rond Hersenen en Cognitie wordt samen met ALW, MaG en ZonMW een vervolgprogramma voorbereid, dat mogelijk de vorm zal krijgen van een NRI. De neuro- en cognitiewetenschappen zijn van cruciaal belang voor welzijn (hersenziekten, veroudering, taalpathologie), educatie (ontwikkelingstoornissen, leren) en welvaart en bedrijvigheid (taal- en communicatietechnologie). Vanuit het perspectief van de geesteswetenschappen is het te ontwikkelen programma vooral voor de taalwetenschap interessant.

Conflict en Levensloop

Geesteswetenschappen participeert in de voorbereiding van twee nieuwe programma's, waarvoor het voortouw bij de Maatschappij- en Gedragswetenschappen ligt: Conflict en Levensloop. Het thema conflict met alle daarmee samenhangende kwesties biedt vele aanknopingspunten voor historisch, godsdienstwetenschappelijk en filosofisch onderzoek. Het thema levensloop kan eveneens voor vele disciplines interessant zijn; zo is te denken aan jeugdcultuur als insteek waar vanuit taal- en letterkundig en cultuurhistorisch perspectief vele onderzoeksvragen mogelijk zijn.

Transnationale onderzoeksprogramma's

Ook op het gebied van de nationale grenzen overstijgende programma's laat G zich niet onbetuigd. Er zijn reeds twee gezamenlijke onderzoeksprogramma's met Vlaanderen, VNC en STEVIN. Het Vlaams-Nederlands Comité voor Nederlandse Taal en Cultuur (VNC) richt zich al vanaf 1994 op versterking van het onderzoek in de Nederlandse taal- en letterkunde en geschiedenis. Het programma STEVIN, in 2004 aangevangen, wil de taal- en spraaktechnologie in Nederland en Vlaanderen stimuleren.

In het kader van het Eranet HERA wordt de totstandkoming van twee nieuwe transnationale onderzoeksprogramma's voorbereid. Alle 16 partners in HERA hebben in 2005 aangegeven welke prioriteiten zij voorzien voor 2008, het jaar waarin de gezamenlijke nieuwe onderzoeksprogramma's van start moeten gaan, en op welke terreinen zij de belangrijkste vernieuwingen in het geesteswetenschappelijk onderzoek verwachten. Eind 2005 heeft de Network Board van HERA in goed overleg de vijf meest veelbelovende thema's geïdentificeerd, te weten

1. Past into Future: Creation of Europe on the basis of Cultural Heritages and Identities

2. Values, Beliefs and Ideologies as Forces behind the Changing Europe
3. Understanding and Misunderstanding: Cognition, Mind, and Culture
4. Humanities as a Source of Creativity and Innovation
5. The Human Factor in Technology, Globalisation, and Environmental Issues

In 2006 zal elk thema nader worden uitgewerkt door een commissie van deskundige onderzoekers, waarna eind dat jaar de twee meest kansrijke zullen worden gekozen. Het gebiedsbestuur verwacht dat gezien de in Nederland aanwezige expertise Nederlandse onderzoekers in elk van de genoemde thema's voldoende aanknopingspunten zullen vinden.

Nieuwe initiatieven tijdens strategieperiode

De strategienota strekt zich uit over de periode 2007-2010. In de tussentijd staan de geesteswetenschappen niet stil. Ongetwijfeld zullen dan ook in de komende jaren nieuwe thematische initiatieven ontwikkeld gaan worden die ten tijde van het schrijven van deze nota nog niet voorzien konden worden. Het streven is erop gericht om jaarlijks een nieuw themaprogramma vorm te geven in overleg met andere gebieden en andere partners.

Het gebiedsbestuur ambieert voorts in de strategieperiode in samenspraak met de faculteitsbesturen en de KNAW/RGW één Nationaal Research Initiatief op het gebied van de geesteswetenschappen tot stand brengen. Qua ambitie, coherentie en omvang leent het initiatief Culturele Dynamiek zich hiervoor uitstekend, maar ook andere mogelijkheden zullen in samenspraak met de achterban worden verkend.

Wetenschap voor de samenleving

De publieke functie van de geesteswetenschappen is uiterst belangrijk en waardevol. Geesteswetenschappen bieden interpretatiekaders, voorzien in de menselijke behoefte tot reflectie en vergelijking, verdiepen en verrijken onze kennis van mensen, hun geschiedenis, hun cultuur, hun denken. Begrip en kennis van geschiedenis en cultuur zijn bindende krachten in de maatschappij. Zonder door onderzoek en onderwijs in de geesteswetenschappen gevormd cultureel kapitaal, zonder geesteswetenschappelijk gevormde mensen, is geen sprake van een leefbare en slagvaardige samenleving.

De kracht van de geesteswetenschappen en het belang van haar bijdrage aan de maatschappij zit in haar diversiteit. Er zijn legio voorbeelden te geven van geesteswetenschappelijke kennisbenutting: automatische dialoogsystemen voor het openbaar vervoer informatiesysteem, nieuwe methoden in restauratie van kunst, vroege opsporing van dyslexie, bijdrage aan besluitvorming omtrent verplichte inburgering, reconstructie van historische landschappen, gebruiksvriendelijk doorzoeken van databases, aanbeveling aan ministerie van LNV voor formulering van een Algemene Maatregel van Bestuur met betrekking tot het doden van dieren, effectieve lesmethoden voor het leren van Nederlands als tweede taal, de nieuwe bijbelvertaling, gebarentaal, boeken, films, tentoonstellingen en televisieprogramma's, en, niet het minst, de opleiding van mensen met een brede blik die, juist vanwege deze brede blik, zowel in de profit als de non-profit sector breed inzetbaar zijn en vanuit hun functie een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de samenleving.

Deze voorbeelden laten zien dat in vrijwel alle aspecten van de kennissamenleving geesteswetenschappelijke componenten zijn aan te wijzen. Zij laten ook zien dat de maatschappelijke neerslag van geesteswetenschappelijk onderzoek veelal niet direct aan één onderzoek gebonden is, en dat deze neerslag vaak een zaak is van langere termijn. De waardering van kennisbenutting van de resultaten van door NWO Geesteswetenschappen gefinancierd onderzoek eist dan ook een gedifferentieerde benadering. De kennisbenuttingsketen loopt van resultaten die toepasbaar zijn op lange(re) termijn tot en met direct toepasbare resultaten voor de samenleving. Per programma of project kan de mate en de vorm van valorisatie op dit continuüm kan worden aangegeven. Fundamenteel onderzoek kan veelal wel gerelateerd worden aan maatschappelijke vragen en problemen, maar moet worden gepositioneerd aan het begin van die keten en ook als zodanig gewaardeerd worden. Een onderzoeksprogramma op bijv. de taal- en spraaktechnologie zal de gehele keten doorlopen, tot aan concrete toepassingen. Een dergelijke benadering maakt het mogelijk alle onderzoeksprogramma's en -projecten te beoordelen op hun eigen maatschappelijke merites.

Naast het stimuleren van kennisbenutting ziet het gebiedsbestuur geesteswetenschappen het als zijn taak om de maatschappelijke bewustwording van de waarde van geesteswetenschappelijk onderzoek verder te versterken. Door zich te profileren als een gebied dat zich bezighoudt met vraagstukken op het gebied van onder meer culturele identiteit, communicatie, informatietechnologie, ethiek en zingeving, wil het gebiedsbestuur de maatschappelijke herkenning en erkenning van het onderzoeksgebied bevorderen.

Het gebiedsbestuur richt zich in zijn streven om kennis te valoriseren tot de volgende groepen:

- onderzoekers
- professionals, zoals mensen in de industrie, medici, beleidsmakers, leraren, uitgevers, medewerkers van erfgoedinstellingen, journalisten etc.;
- de samenleving als geheel.

Aansluitend bij de NWO-brede strategie zal het gebied geesteswetenschappen als volgt invulling geven aan de versterking van zijn maatschappelijke positie.

Maatschappelijk geïnspireerd programmeren

Een intensieve samenwerking met maatschappelijke partners is onmisbaar waar het gaat om het valoriseren van kennis en onderzoeksresultaten. Door bij onderzoeksvragen waarbij sprake is van (een grote mate) van maatschappelijke relevantie reeds in een vroeg stadium partners te betrekken bij de ontwikkeling, vervolgens een gezamenlijke onderzoeksagenda op te stellen en disseminatie- en valorisatieactiviteiten te formuleren, kan doeltreffend ingespeeld worden op in de samenleving bestaande behoeften en problemen die een lange termijn oplossing vanuit het wetenschappelijk onderzoek vragen. In de ontwikkeling van themaprogramma's is dit standaardbeleid: in de begroting wordt een gedeelte van het budget beschikbaar gesteld voor kennisoverdracht.

Inzetten op samenwerking tussen onderzoekers en professionals

Het op elkaar aansluiten van onderzoeksprogrammering en vraag vereist een actieve, naar buiten gerichte opstelling van alle betrokkenen, waarbij doorlopend geanticipeerd wordt op thema's en mogelijke samenwerkingsverbanden voor de toekomst. Het gegeven dat wetenschappelijk onderzoek korte termijn problemen vaak niet oplost, vraagt bovendien om 'slimme' samenwerkingsverbanden. Door bijvoorbeeld onderzoekers te plaatsen bij een partner in huis, werkt de onderzoeker aan zijn eigen (meer of minder 'fundamentele') onderzoek en is hij/zij tevens 'hands on' betrokken bij problemen waar die organisatie tegenaan loopt en die een korte termijn oplossing vragen. Een goed voorbeeld van deze aanpak is te vinden in CATCH waar de informatica-onderzoekers geplaatst zijn binnen de erfgoedinstellingen. Het geven van workshops voor beleidsmakers zoals in de ethiekprogramma's is een ander voorbeeld.

Het gebiedsbestuur bevordert de ontwikkeling van voorstellen voor de smartmix, onder andere met de vorming van een breed consortium van onderzoekers en professionals rond Culturele Dynamiek. Het door het Innovatieplatform aangewezen sleutelgebied en NWO-thema Creatieve Industrie biedt in dit opzicht eveneens interessante aanknopingspunten voor de geesteswetenschappen.

Stimuleren bewustwording en faciliteren van kennisoverdracht

Het gebiedsbestuur speelt een actieve rol in het bevorderen van de kennisbenutting van geesteswetenschappelijk onderzoek. Het wil onderzoekers bewust maken van kansen en mogelijkheden voor kennisbenutting van het eigen onderzoek. Voor voorstellen in de vrije competitie geldt dat onderzoekers aangeven hoe de uit het project voortkomende kennis zal worden benut. Het opstellen van een plan voor kennisbenutting voor elk onderzoeksprogramma is al enige jaren beleid.

Naast kennisoverdracht aan gebruikers is ook educatie van een breed publiek (waartoe ook het middelbaar onderwijs kan worden gerekend) een zeer belangrijke doelstelling. Het onder de aandacht brengen van promoties, publicaties en andere onderzoeksresultaten via nieuwsbrieven en persberichten is succesvol gebleken en wordt voortgezet. Het staande beleid om op basis van het door NWO-G gefinancierde onderzoek publieksactiviteiten te organiseren, wordt eveneens gecontinueerd. Zo verscheen in 2005 een interactieve cdrom over vijf projecten en is er in 2006 een publieksdag rond religie.

Strategische samenwerkingsverbanden: shared partnership

Op dit moment is reeds sprake van diverse samenwerkingsverbanden met departementen en maatschappelijke organisaties. In de onder het gebied ressorterende themaprogramma's zijn de ministeries van OCW, BuZa, VWS, LNV, V&W, VROM, en Justitie betrokken, wordt samengewerkt met musea als het Rijksmuseum, het Van Goghmuseum en Naturalis, met erfgoedinstellingen als het Nationaal Archief, Instituut Collectie Nederland, Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, en met uitvoeringsorganisaties als de Nederlandse Taal Unie en Senter/Novem. Het gebiedsbestuur zal deze interactie in de komende periode verder uitbouwen en vooral inzetten op betrokkenheid van nieuwe partners.